

In 1978 sloot een van de grootste confectiefabrieken van ons land zijn poorten: de BV. ELTEM te Almelo.

Weinigen zullen achter deze letters de naam

'Leeuwarder

Textielmaatschappij'

hebben vermoed. Het

bedrijf dat in het midden

van de jaren zestig nog

circa 650 personeelsleden

telde, verspreid over een

hoofdvestiging en drie

nevenvestigingen,

beëindigde zijn bestaan

met nog slechts 103

werknemers. Opvallend

was de sluiting geenszins:

sedert de textielgigant

Schuttersveld-Van Heek

(Enschede) in 1967 1.700

man ontsloeg, kromp de

Twentse textiel op de

schokgolven van

saneringen, fusies en

bedrijfssluitingen ineen tot

een schaduw van wat zij

vroeger was.

De fabrieken naar de meisjes brengen

Een Leeuwarder textielbedrijf in Twente

Van de 40.000 werknemers in de Twentse textiel in 1960 waren er in 1985 welgeteld 4.200 overgebleven! In de confectie ging het niet anders. De Eltem was een bedrijf dat echt in Almelo paste. De Twentse industriestad was immers naast Amsterdam en Groningen het confectiecentrum van Nederland.

standaardisatie

In Almelo overheerste het grootbedrijf. De confectie-industrie was aan het einde van de negentiende eeuw ontstaan dankzij de opkomst van het grootwinkelbedrijf (V & D, C & A e.d.) Dezen legden sterk de nadruk op massaverkoop, waardoor een zekere mate van standaardisatie noodzakelijk was. De herenconfectie kwam vooral in Almelo terecht, terwijl de damesconfectie meer een zaak was van de ateliers in Amsterdam. Groningen was de plaats waar herenmaatcos-

tuums werden gemaakt. Het grootste bedrijf was dat van Bendien te Almelo, in 1890 gesticht door Isaac Bendien. Dit bedrijf groeide uitermate voorspoedig. Begonnen met vijf man personeel, telde het in 1924 700 werknemers en dertien jaar later 1.500 werknemers. Bendien was het grootste confectiebedrijf van ons land. Op de derde plaats kwam de Eltem.

leeuwarder confectie atelier

Zoals gezegd lag het begin van dat bedrijf in de Friese hoofdstad. Daar startte op 16 maart 1914 de vijfendertigjarige Gerben Blaauw zijn confectieatelier. Blaauw was in Bolsward geboren, maar in Almelo beland, waar hij waarschijnlijk het kleermakersvak heeft geleerd en uitgeoefend. In december 1913 vestigde hij zich in Leeuwarden aan de Van Asbeckstraat. Of hij in Almelo reeds een bedrijf bezat is

ons niet bekend, maar zijn begin in de Friese hoofdstad getuigde van een zeker kapitaalbezit. Aan de Emmakade ZZ 74 - op de plaats waar nu Vermeulen Verpakkingen gevestigd is - kocht hij een fors bedrijfspand, waar volgens het register van de Hinderwetvergunningen met maar liefst 56 personeelsleden en drie krachtwerktuigen (electromotoren) met de productie van kinder- en werkmanskleiding werd gestart. Of dit bedrijfspand te klein was, of dat Blaauw geen kans zag woonruimte in de onmiddellijke nabijheid van de fabriek te betrekken, is onduidelijk, maar op 6 november 1916 verhuisde het bedrijf naar een nieuw opgetrokken bedrijfspand, ter plekke waar thans - Emmakade ZZ 150 - Electron Leeuwarden is gevestigd. Op dat moment stond het Leeuwarder Confectie Atelier bekend onder de firmanaam Blaauw, Schoppert en Co.

Berend Jan Schoppert was in 1878 in Almelo geboren en in 1914 als reiziger in de Verstolkstraat komen wonen. Hij woonde als het ware bij Blaauw om de hoek en zij zullen elkaar ongetwijfeld uit hun Almelose periode heb-

ben gekend. Schoppert bracht de produkten van het atelier aan de man. Beide directeurs konden (nu wel) in de nabijheid van het bedrijf wonen, want achter het atelier lieten ze aan de Willem Lodewijkstraat (nrs. 147 en 149) een tweetal woningen bouwen. De confectieindustrie was met zijn halfambachtelijk karakter een arbeidsintensieve onderneming. In

het nieuwe pand werkte men met veertig personeelsleden en drie electromotoren. Van meet af aan behoorde de onderneming van Blaauw en Schoppert tot de grotere bedrijven in Leeuwarden. De zaken gingen goed. Regelmatig werd er personeel gevraagd (naaiers). Zo ook op 7, 8 en 9 augustus 1919 toen er een drietal advertenties verscheen in de Leeuwarder Courant. In de eerste advertentie vroeg het bedrijf 'eenige bekwame Machinenaaiers'. De onderneming heette toen al NV. Leeuwarder Textielmaatschappij, v/h Blaauw, Schoppert & Co. De volgende dag luidde de advertentie: Gevraagd 20 bekwame Machinenaaiers voor het vervaardigen van Kinder- en Werkmanskleding alsmede eene flinke Knipster. Flink salaris en vast werk. De volgende dag werd deze oproep herhaald. Het 'bekwame' personeel kwam echter niet opdagen.

heren- en jongensbovenkleding

Dat was dan ook de reden dat

het bedrijf nog in de daaropvolgende maand naar Almelo werd overgeplaatst. Op 8 september 1919 richtten Schoppert en Blaauw tezamen met B. de Jong aldaar de NV. Leeuwarder Textielmaatschappij op. Het bedrijf vestigde zich in het centrum van Almelo aan de Grotestraat tegenover de Hofstraat. Daar legde men zich toe op de vervaardiging van werkmanskleiding. Al in 1929, tien jaar na de verhuizing, was dit pand te klein en verhuisde men naar een locatie tussen de Veldkampsweg en het riviertje De Hagen. Datzelfde jaar startte de Eltem als eerste confectieindustrie een nevenbedrijf, in het Overijsselse Hardenberg. Achtergrond daarvan was de gedachte 'de fabrieken naar de meisjes te brengen'. In Hardenberg legde de Eltem zich toe op de productie van herenpantalons. Aan het begin van de jaren vijftig was de Eltem één van de achttien in Almelo gevestigde confectiebedrijven, die gezamenlijk ruim 2.400 personeelsleden telden. Het bedrijf in Hardenberg telde toen 130 personeelsleden. De gehele onderneming telde ongeveer vijfhonderd arbeidsplaatsen en was de derde in grootte van Overijssel. Het bedrijf was gespecialiseerd op de fabricage van heren- en jongensbovenkleding. In de twee bedrijven stonden toen 350 naai- en speciaal machines alsmede 90 persplaatsen opgesteld.

oubollig

Een in 1951 verschenen publicatie over handel, nijverheid en industrie van Overijssel licht ons in over de aard van de werkzaamheden en geeft een aardig tijdsbeeld. Vooral ongehuwde vrouwen in de leeftijd van 14 tot 24 jaar werkten in de confectie. Bij huwelijk staakten de meeste meisjes de werkzaamheden in de fabriek. Bijna een vijfde van het vrouwelijke personeelsbestand verliet dan ook jaarlijks het bedrijf, terwijl een arbeidster gemiddeld slechts vijf jaar op de fabriek werkte. Het grote verloop onder het vrouwelijk personeel leverde voor een bedrijf telkens weer problemen op voldoende personeel te vinden. Bedrijven hadden dan ook speciale functionarissen in dienst om die meisjes te bezoeken die weldra veertien jaar zouden worden. Personeelsadvertenties met wervende teksten die op ons nu oubollig overkomen verschenen met regelmaat in de kranten, zoals 'Welk net meisje zou het niet prettig vinden op zulk een genoeglijke

wijze een charmante jongeman zo keurig te verzorgen?' e.d. Het fabriekswerk had desondanks bij veel Almelse vrouwen geen hoge status, het werk in winkels, op kantoor bij bedrijf of overheid werd hoger gewaardeerd. Derhalve werd het meeste personeel uit dorpen in de omgeving gerecru-teerd.

mislukte poging

De Eltem bleef tot aan het midden van de jaren zestig groeien, maar daarna kwamen de problemen. De arbeidsintensieve, dus dure confectie kon uiteindelijk de loonexplosie vanaf 1964 niet aan. De concurrentie uit het buitenland, aanvankelijk Italië en vanaf 1970 ook het Verre Oosten was moordend. In 1957 en in 1962 had Eltem nog filiaalbedrijven geopend in Apeldoorn en het Drentse Veenoord. In 1973 was het personeelsbestand reeds gehalveerd tot ruim 300. In 1974 kreeg het bedrijf surséance van betaling en werden de filiaalbedrijven opgeheven. Ook het hoofdbedrijf kon het niet bolwerken. In 1975/76 werd het personeelsbestand andermaal gehalveerd. Het bedrijf, in 1973 omgezet in een BV, werd op 21 juni 1978 opgeheven. De werkmatschappij was al in juni 1975 door een faillissement getroffen. In juni 1979 kwam er met de ontbinding van de BV een definitief einde aan 65 jaar confectiegeschiedenis met een wat ongelukkig begin in Leeuwarden, maar een veel triester einde in Almelo, waar zoveel soortgelijke bedrijven de pijp aan Maarten gaven. In Friesland zelf bloeide de confectie in de jaren vijftig even op. In 1957 bijvoorbeeld waren er zo'n twintig bedrijven met bijna 800 personeelsleden. Het betrof hier in tegenstelling tot de Eltem voornamelijk kwetsbare nevenbedrijven, die profiteerden van een groot reservoir aan relatief goedkope arbeidsplaatsen vooral op de zandgronden. Ook zij konden de concurrentie met de lage loonlanden niet volhouden. In de jaren tachtig keerde een deel van de confectie terug in ons land, vooral in de vorm van kleine thuiswerkbedrijven in de grote steden, waar een aantal onderzoeken weinig positiefs aan het licht brachten over de arbeidsomstandigheden. Voor Leeuwarden betekende het verdwijnen van de Eltem de vierde mislukte poging in successie te komen tot een textielindustrie. Soortgelijke pogingen strandden in 1688, 1777 en 1845.